

Moeten we meten wat we allang weten?

Olav Velthuis

Wie weet hoeveel hedendaagse kunst er in Nederland jaarlijks wordt verkocht, mag het zeggen. Cijfers zijn schaars, onbetrouwbaar of moeilijk vergelijkbaar. Over jaarreeksen, die het mogelijk maken om iets te zeggen over trends binnen de markt, kunnen we alleen maar dromen. De laatste keer dat het Centraal Bureau voor de Statistiek een kort schrijfsel aan de kunstmarkt wijdde, was in 1998. Toen waren er 552 instellingen voor kunstbemiddeling, die samen voor 45 miljoen euro aan kunst verkochten. In 2001 heeft het CBS nog eens zijn thermometer in de markt gestoken. Om wonderbaarlijke redenen was de markt-omvang opeens drie keer zo hoog. Sindsdien laat het instituut de kunstmarkt maar voor wat ze is.

De Nederlandse Galerie Associatie (NGA) heeft nog wel twee keer een structuuronderzoek uit laten voeren. De laatste keer, in 2010, kwam naar voren dat Nederland 555 galeries voor hedendaagse beeldende kunst telt, die samen voor 120 miljoen euro aan kunst omzetten. Maar die cijfers zijn gebaseerd op een enquête, waarbij niet gecontroleerd kan worden of wat galeriehouders opgeven ook overeenkomt met de werkelijkheid. Het zal niet de eerste keer zijn dat sociaal wenselijke antwoorden gegeven worden in de kunstwereld.

Waarom we zo weinig weten over de kunstmarkt heeft vooral te maken met haar geringe omvang. Als ze geen rechtspersoon zijn, of qua omvang onder een bepaalde grens blijven, hoeven Nederlandse ondernemingen geen omzetcijfers in te leveren bij de Kamer van Koophandel. Nederlandse galeries zijn doorgaans geen rechtspersoon. En was het maar waar dat ze over de ondergrens van de KvK – een jaaromzet van 8,8 miljoen euro of minstens 50 werknemers in dienst – heen kwamen!

Van oudsher is transparantie bovendien niet bepaald een kernwaarde van de kunstmarkt. Geheimzinnigheid komt goed van pas als je aan de buitenwacht niet wilt laten zien hoe beroerd de zaken ervoor staan, of geen argwaan wilt wekken indien de zaken wel goed gaan, of als je eens iets buiten de boeken wilt houden. Wat zicht op de omvang van de markt extra lastig maakt, is dat veel kunstverkoppen rechtstreeks vanuit het atelier van de kunstenaar gaan of via een andere intermediair.

Het zou fijn zijn als we meer zouden weten over de markt. Nu mag iedereen maar wat roepen over de kunstmarkt zonder het met cijfers te kunnen staven. Dat de Nederlandse markt van onbeduidende omvang is bijvoorbeeld. Of juist dat er nieuw bloed stroomt door de Nederlandse kunstmarkt, door toedoen van een nieuwe generatie galeriehouders met internationaal elan. Dat veel galeries op omvallen staan als gevolg van de economische crisis. Of zelfs dat het galeriemodel zijn langste tijd gehad heeft, omdat verzamelaars alleen nog op beurzen komen.

Olav Velthuis

is universitair hoofddocent aan de afdeling Sociologie en Antropologie van de Universiteit van Amsterdam

Maar de vraag is of de kosten die met het beter meten van de markt gemeoid zijn, opwegen tegen de baten. Met een fatsoenlijk rapport ben je zo een ton verder, en dat ben je dan ieder jaar kwijt. Wie moet dat betalen? Bij de galeries lijkt weinig te halen. En de overheid heeft wel andere prioriteiten na de forse bezuinigingen op het kunstbudget. Galeries zitten vast ook niet te wachten op nieuwe afspraken of regels die hen zouden dwingen allerlei cijfers te overleggen of eens te gaan tellen hoeveel bezoekers er nou eigenlijk binnenlopen in een week.

Bij de baten kunnen we ongetwijfeld heel veel blijdschap in het praatcircuit van beleidsmakers en academici inboeken. Maar verder? Laten we eerlijk zijn: stel dat er een uitstekend meetinstrument ontwikkeld kan worden, en dat daaruit na pakweg vijf jaar blijkt dat het galeriemodel inderdaad onder druk staat, de galeries last hebben van de recessie, de gemiddelde inkomsten voor kunstenaars uit galerieverkoop abominabel laag zijn en de galerie voor haar eigenaars ook niet echt een vetpot is. Wat dan? Galeriehouders zullen meteen roepen: dat wisten we allang. Maar bij de beleidsmakers zal het heel stil zijn. Want behalve de Kunstkoopregeling en de bijdrage voor het bezoek aan kunstbeurzen heeft de overheid weinig instrumenten om te sturen. En zo hoort het ook.

Dat er vele aandelenindexen bestaan valt goed te begrijpen. Onze banen, inkomens, pensioenen, hypotheke hangen er deels van af, dus we willen in een oogopslag kunnen zien hoe het met de financiële markten is gesteld. Er gaan bovendien onvoorstelbaar grote hoeveelheden geld om. Maar op de kunstmarkt? Om een idee te geven: als de NGA gelijk heeft met haar schatting van 120 miljoen euro, dan is de jaaromzet op de Nederlandse kunstmarkt ongeveer even groot als de dagomzet van het aandeel Shell op de Amsterdamse beurs. Is dat echt een marktmonitor waard?

Bovendien: misschien is er een veel goedkoper alternatief voorhanden. Als je kijkt naar de National Arts Index die in de Verenigde Staten vanaf 2000 wordt berekend, zie je dat die index grosso modo met de economische conjunctuur meebeweegt: in een hoogconjunctuur floreren ook de kunstinstituten, en andersom. Voor galeries zal dat niet anders zijn. Wie dus wil weten hoe het met de kunstmarkt gaat, moet gewoon de economische groeicijfers volgen. Op de voorpagina's van de kranten staan ze vrijwel dagelijks.